

Козак Б.В.

ТЕРМІНОЛОГІЧНЕ СПІВВІДНОШЕННЯ «МЕТАФІЗИКИ» І «ОНТОЛОГІЇ» ЯК ПРОБЛЕМА І МОЖЛИВІСТЬ

*Те, що в буденній мові є синонімами,
часто у філософії є антонімами.*

Тема співвідношення метафізики та онтології є надбанням ХХ ст. На сьогодні питання тотожності чи відмінності метафізики та онтології є спірним та неоднозначним. Для вирішення цього питання необхідно зазирнути в історію виникнення цієї теми, що й робить автор, висвітлюючи поставання цієї проблеми.

Ключові слова: метафізика, онтологія, історія філософії.

Постановка проблеми. Коли справа стосується онтології або метафізики, розум зазвичай апелює до певних онтологічних або метафізичних вчень, до філософських персоналій або, навіть, до певних епох. У ХХ ст. відбулося виокремлення онтології та метафізики як окремих феноменів, вони стали предметом філософської рефлексії. Спочатку позитивістське в широкому значенні, тобто й неопозитивістське також, мислення абортувало їх, а потім, через таких велетнів філософування як М. Гайдеггер та М. Бердяєв, метафізика та онтологія як окремі філософські феномени отримали своє осмислення. Специфічна риса осмислення метафізики та онтології цими філософами полягає у радикальному розмежуванні їх. Так М. Гайдеггер визначав метафізику як фатум європейського мислення, який унеможливує *Seinsfrage*, тобто власне онтологію [5]. У той же час, М. Бердяєв, усвідомлюючи онтологію як мисленеву об'єктивацію, намагався побудувати есхатологічну метафізику, яка була б повністю позбавлена об'єктивації [6].

Далі наведемо декілька випадків розмежування метафізики та онтології у творчості філософів ХХ ст., щоб окреслити практику використання співвідношень цих термінів.

Досить оригінальне розмежування метафізики та онтології ми знаходимо в філософії Миколи Гартманна (N. Hartmann). Він вказує на те, що ті проблеми, які в певному сенсі становлять фон проблемних областей, що є невідворотними і немінучими, бо їх ставить перед нами їх жорсткий зв'язок з пізнанням, які неможливо розв'язати до

кінця обмеженими пізнавальними засобами і тому вони продовжують існувати за будь-яких успіхів пізнання, – це метафізичні проблеми у власному і легітимному сенсі слова [2, 124]. Отже метафізиці припадають ті питання, які не здатні вирішити інші науки, це ірраціональні питання. Серед них М. Гартман виокремлює онтологічні питання: онтологічний відтінок в основних метафізичних питаннях всіх сфер дослідження є та їх сторона, що піддається розробці та дослідженню. Це можна виразити і так: питання про спосіб і структуру буття, його модальної і категоріальної конструкцій, є те, що найменш метафізично в рамках метафізичних проблем, що найбільш раціонально в загальному складі того, що містить ірраціональний проблемний залишок [2, 127].

М. Гартман виходить з положення, що саме буття не можна ані визначити, ані пояснити. Але можна відрізнити види буття й аналізувати їх модули [3, 322]. Власне його онтологія і є аналітикою модулів буття. Ці модули він називає прошарками або стратами. Він зазначає, що будова реального світу має форму нашарування. Кожен шар (страта) є цілим порядком сущого. Головних шарів чотири: фізично-матеріальний, органічний-живий, душевний, історично-духовний. Кожен з цих шарів має свої власні закони і принципи. Більш високий шар буття цілком будується на більш низькому, але визначається ним лише частково [3, 322].

Ми не маємо потреби вдаватися до більш детального освітлення онтології М. Гартмана, бо це не є турботою нашої теми. Для нас важливе

саме розмежування метафізики та онтології в його філософії. Якщо структурація буття на страти та їх феноменологічна дескрипція, тобто онтологія, дає зрозуміти контекст життя та світу, в якому ми всі живемо, то, як здається, метафізика має справу з контекстом, який принципово не можна схопити раціонально, бо за будь-якого прогресу наук завжди буде «залишок» ірраціоналізму. Метафізика, за М. Гартманом, як контекст контекста конститує наше життя (і наукове життя теж) та світ.

Дещо протилежну позицію займає Роман Інгарден (R. Ingarden), коли зазначає, що «онтологія підготовляє метафізичні дослідження», тобто «наскільки онтологія займається чистою можливістю чогось, настільки метафізика – фактичним існуванням того, що було визначено онтологією можливим» [12, 35].

Коомплементарним до цього є позиція українського філософа В. Петрушенка. Він зазначає: «онтологія більше має справу із визначеннями суцього, а не із тим, що робить суще саме сущим. Останнє реально постало як найперше питання метафізики» [10, 155–156].

У філософії Еммануеля Левінаса (E. Levinas) ми спостерігаємо опозиційне щодо М. Гайдегера тлумачення метафізики та онтології. Якщо для М. Гайдегера буття було єдиною темою запитування, для Е. Левінаса характерне уникнення буття, він шукає щось, що поза буттям. Е. Левінас визначає буття як тотальність, від якої не сховатися. Буття мислиться як якість ціле. Буття, де ніщо не кінчається і ніщо не починається. Ніщо не протистоїть йому, ніхто не судить його. Нейтральна анонімність, безособовий і без'язикий універсум [8, 499]. А звідси Е. Левінас зазначає, що онтологічне пізнання вже до власної здійсненності втратило те, найважливіше, що сама шукає. Пізнати онтологічно – це помітити в сущому те, завдяки чому воно не є саме цим сущим, цим чужинцем; виявити те, в чому воно себе в деякому роді видає, віддається, віддає себе горизонту, де втрачає себе і, дозволяючи заволодіти собою, знову стає поняттям. Пізнати буття значить осягнути його, виходячи з ніщо, або звести його до ніщо, позбавити інакшості. Такий результат досягається вже під час першого осягання. Висвітити – значить позбавити буття супротиву, оскільки світло розкриває горизонти і створює порожній простір – видає буття, виходячи з «ніщо» [7, 82]. Саме тому, на думку Е. Левінаса, тоталітарність онтології породжує тоталітарні режими. Для Е. Левінаса онтологія як перша філософія, яка не ставить під питання

самототожність буття, а отже є філософією несправедливості, філософією влади [7, 84].

На противагу онтології Е. Левінаса розгортає власну концепцію метафізики, яка має своє коріння в філософії І. Канта, коли він визначав предмет метафізики через трансцендентне. Для І. Канта трансцендентне є річчю-в-собі, тобто чимось принципово іншим по відношенню до того, що ми пізнаємо, і з чим маємо справу. І, як здається, метафізика Е. Левінаса є нічим іншим як феноменологічною дескрипцією Іншого.

Е. Левінас зазначає, що в найбільш загальній формі, в тій, яку вона приймає в історії мислення, метафізика дійсно виникає як рух, що йде від звичного нам світу до чужого нам «поза-себе», до «там» [7, 73]. Аналітика цього «там» (Іншого) вимагає певної делікатності та такту. Його необхідно пізнати так, щоб це Інше залишилось непізнаним [7, 133], тобто залишилось саме Іншим. Тому метафізика не є певним вченням або дисципліною, а є бажанням. Метафізика бажає Іншого по той бік голоду, який можна вгамувати, спраги, яку можна вгамувати, сенсу, який дав би заспокоєння, словом, по той бік будь-якого задоволення; при цьому ніякий жест, ніякий рух тіла не в змозі зменшити цей порив. Бажання без задоволення, бажання, яке буквально своєю шкірою відчуває віддаленість Іншого, його інакшість та перебування зовні [7, 74].

Разом з тим метафізика Е. Левінаса не є безпредметним маренням. Інший не є вигадкою, він конститує моральне життя людини. Е. Левінас пише з цього приводу, що моральна свідомість є здійсненням метафізики, якщо метафізика означає трансцендування [7, 254]. Тому метафізика реалізує себе в етичних відносинах [7, 111], вона є не стільки теоретизуванням, скільки безпосередньою моральною дією. Якщо для того, щоб бути добрим онтологом, треба мати добру філософську освіту, то для того, аби бути добрим метафізиком, достатньо просто бути доброю людиною.

Таке розрізнення потребує формулювання співвідношення метафізики та онтології. Е. Левінас, як здається, визначає це співвідношення як субординацію, оскільки метафізика має пріоритет перед онтологією [7, 82]. Цей пріоритет обґрунтовується моральним досвідом Іншого. Тому Е. Левінас пише, що фундаментальний досвід, передбачуваний самим об'єктивним досвідом, є досвід Іншого. Досвід *par excellence*. Оскільки ідея Нескінченності не вміщається в рамки картезіанського мислення, так само Інший не сумірний потенціям і свободі Я. Сама диспропор-

ція між Іншим та Я й є моральною свідомістю. Моральна свідомість – не ціннісний досвід, а доступ до зовнішнього суцього: зовнішнє суще *par excellence* – це Інший [8, 575].

Робін Коллінгвуд (R. Collingwood) запропонував наступне розмежування метафізики та онтології. Він в «Есе про метафізику» пише, що метафізика – це не наука про чисте буття, а «наука, що має справу з припущеннями (*presuppositions*), які лягають в основу ординарних наук» [16, 11], де під ординарними науками він розуміє такі науки, що не входять до складу метафізики. Онтологію ж він визначає як «науку про чисте буття» [16, 17] (в оригіналі: *science of pure being*). І в цьому плані тематизує її як химеру [16, 20], оскільки, як вважає Р. Коллінгвуд, онтологія як наука про чисте буття не має свого специфічного предмета, який би виокремлював її від інших наук, і, відповідно, не має власного методу [16, 15]. Отже за Р. Коллінгвудом метафізика має бути без онтології. Необхідно зауважити, що таке розрізнення теж є розрізненням, і його важливо враховувати.

Інший філософ М. Мамардашвілі у праці «Необхідність себе» пише: «Онтологією називається сукупність деяких загальних припущень про характер світу» [9, 102]. Фактично, те, що Р. Коллінгвуд називає метафізикою, М. Мамардашвілі називає онтологією. Але разом з тим, тлумачення метафізики М. Мамардашвілі дещо збігається з позицією Е. Левінаса, хоча є й принципові розходження.

М. Мамардашвілі починає визначення метафізики в достатньо класичний спосіб як «вчення про все, що має наддосвідний, надфізичний характер» [9, 109]. Якщо онтологія досліджує вірогідність світу, у якому ми живемо, то метафізика вже за своїм формальним визначенням має справу з тим, що поза світом, з тим, що «не вписується» в контекст світу. А єдине, що «не вписується», як здається, в контекст світу, який завжди є світом речей, – це людина, тому М. Мамардашвілі пише: «Метафізичні висловлювання – це перш за все висловлювання про умови людського буття» [9, 110]. Метафізика шукає в людині те, що «робить» її людиною: «Метафізика з'явилася тому, що саме ставлення людини до надприродного є основою для її формування як людини» [9, 111–112]. Те, що шукає метафізика, – це особистість, але не просто як моральність, а як те, що має абсолютний характер: «Існують особистісні підстави моральності та поведінки, які належать іншому простору і часу, ніж простір і час тих чи інших культур або ідеологій» [9, 113]. Особис-

тість це те, що не можна замінити ідеологією чи пануючими настановами. В цьому плані «метафізика завжди має майбутнє. Вона – необхідна частина філософії, тому що крім інших підстав моралі (які теж істотні), є ще підстави, про які ми не можемо говорити в термінах досвіду (тобто в термінах онтології – Б.К.). Але можемо говорити в термінах метафізики, усвідомлюючи однак, що говоримо щось метафізичне – що не піддається спростуванню або доведенню» [9, 114].

Отже тепер ми можемо побачити принципову різницю між метафізикою М. Мамардашвілі та Е. Левінаса. Хоча для них обох метафізика живиться з моральної свідомості, вони по-різному вбачають джерело цієї свідомості: для Е. Левінаса свідомість нам дається від Іншого, для М. Мамардашвілі навпаки – з глибин життя особистості.

Тему співвідношення метафізики та онтології як повноцінний об'єкт дослідження ми також знаходимо у російського філософа Ю. Романенко, хоча він принципово не розмежує метафізику та онтологію: «Моя ідея була не розводити і не зводити їх. Кращим виразом співвідношення онтології і метафізики, якби це суперечливо не звучало, було б гегелівське словосполучення «тотожність тотожності і відмінності»» [11, 764]. Ю. Романенко визначає метафізику через онтологію: «Метафізика є своєрідний повтор онтології, але не її голе дублювання» [11, 695]. Ю. Романенко визначає предмет онтології як буття, а метафізики як ество. Щодо ества, то він пише: ««Ество» також є трансцендентність під знаком двоїци» [11, 695]. Він пояснює це наступним чином: «Онтологія починає з єдиного буття, але потім починається певне роздвоєння, яке фіксується ім'ям «фюсіс», з'являється природний метафізичний дуалізм, який потім в онтології ж моністично долається» [11, 725].

Ми не можемо погодитись з результатом вирішення цієї проблеми Ю. Романенком, бо наразі не зрозуміло, що ж таке ество й що таке двоїца. Сам автор на це вказує ««Буття» і «ество» є безпередумовними вихідними поняттями, які неможливо визначити» [11, 679].

Таким чином, ми бачимо, що, з одного боку, тема розмежування метафізики та онтології властива багатьом принципово різним філософам, а, з іншого боку, це розмежування відбувається суто випадково, тобто не відповідно самій темі, а відповідно зовнішньої щодо неї основи. Виходить так, що це розмежування виконує функцію риторичного прийому для більш переконливої організації філософського тексту.

Осмилення самого феномену «протистояння» метафізики та онтології у ХХ ст. не можливе без історико-філософської рецепції поставання цієї теми, що й визначає актуальність нашого дослідження, оскільки на сьогодні це мало досліджена тема.

Мета нашого дослідження полягає у дескрипції розвитку проблеми співвідношення метафізики та онтології.

Об'єктом нашого дослідження є метафізика та онтологія як феномени філософствування, а предметом є аналіз поставання теми співвідношення метафізики та онтології як автономних феноменів філософствування.

Історія виникнення слів «метафізика» та «онтологія» достатньо відома. Ці слова виникли випадково, і скоріше з таксономічних причин, ніж через справу мислення [4, 343].

Слово «метафізика», як зауважує М. Гайдеггер, виникло «від беспорядності, це найменування деякої скрути (мисленевої – К.Б.), суто технічний термін, який ще нічого не каже про зміст» [18, 58]. Разом з тим, існує альтернативна думка, на яку звертають увагу українські філософи А. Баумейстер [1] і В. Терлецький [13]. Останній формулює позицію Г. Райнера наступним чином: «титул «метафізика» не є «випадковим» іменуванням твору Аристотеля, а його виникнення зумовлено відповідними змістовними положеннями філософії Стагирита» [13, 54]. Райнер обґрунтовує це педагогікою Аристотеля, тобто рухом «від більш зрозумілого для нас до більш явного і зрозумілого за природою» (Аристотель, Фізика 184a 15). Тут треба зауважити, що логіка розуміння не є обов'язковою вимогою до логіки розташування трактатів, і тим паче не вимагає створення неологізму «метафізика». Сам Аристотель надає цілком точне розуміння цього моменту. У Метафізиці книзі Z він пише: «наша задача почати з того, що зрозуміло для кожної людини, і те, що зрозуміло за природою, зробити зрозумілим для кожного» (Аристотель, Метафізика 1029b 5), тобто це рух від нечіткого і оманливого суб'єктивного розуміння до однозначного (нус завжди один) і об'єктивного розуміння, це рух від гадки до істини. Думаю, не варто цю модель переносити на відносини між «Фізикою» та «Метафізикою» Аристотеля, оскільки «Фізика» є науковим трактатом і, отже, проявом істини, а не гадки.

Оскільки певною мірою саме слово тлумачить Першу філософію Аристотеля, має сенс не отожднювати «Метафізику» Аристотеля і метафізику як таку. По-перше, сам Аристотель не знав

цього слова, і, відповідно, не вживав. По-друге, якби Аристотель знав, що його роботу будуть сприймати як метафізику, то він, мабуть, здивувався б, бо метафізика, тобто те, що за межами природи, на сьогодні сприймається як метафора трансценденції, як аналітика того, що не схоплюється іншими науками, а отже надає певну інтерпретацію самої Першої філософії. Так сталося тому, що була перервана традиція тлумачення. Відбувся певний казус: не текст визначав концепт, а навпаки концепт накидував стихійне, «природне» тлумачення тексту.

Ми не будемо вдаватись до ґрунтовного аналізу Аристотелевої думки у «Метафізиці», бо це не стосується безпосередньо теми статті. Але варто зазначити, що сам Аристотель займається не стільки роздумами про те, що поза світом, скільки самим цим світом. У «Фізиці» він осмислював світ, немовби, з середини цього світу, тоді як у «Метафізиці» він осмислює той самий світ, але в цілому. До речі, саме за це й критикував М. Гайдеггер метафізичну традицію, коли визначав метафізику як «запитання над суще, за його межу, так, що ми отримуємо після цього суще для розуміння як таке і в цілому» [19, 118].

Трансцендентне тлумачення «Метафізики» Аристотеля порушує логіку самого твору, бо трансцендентність завжди апелює до межі, але де ця межа в «Метафізиці»? Між сущим та богом? Ні. Між сущим та сутністю? Ні. Хоча певні натяки на трансценденцію, звичайно, знаходяться, але вони імпліцитні й, може, не усвідомлюються самим Аристотелем. Як концепт, трансценденцію в тексті ми не знаходимо. До того ж треба зауважити, що тема межі найчастіше несе апофатичний сенс, що вступає в протиріччя зі стверджувальним і гносеологооптимістичним мисленням Аристотеля.

З наведених причин, як це не парадоксально виглядає, «Метафізику» Аристотеля частіше визначають як онтологію [4, 350].

Також цікава й повчальна історія виникнення слова «онтологія». Хоча це грецьке слово, греки його ніколи не вживали, бо саме слово виникло на початку ХVІІ ст.

Слово «онтологія» (ontologia) було запроваджено німецьким філософом Якобом Лоргардом (J. Lorhard) у 1606 році, коли він видав працю «Ogdoas Scholastica continens Diagraphen Typicam artium: Grammatices (Latinae, Graecae), Logices, Rhetorices, Astronomices, Ethices, Physices, Metaphysices, seu Ontologiae» [«Восьмичастинний підручник класичних мистецтв: граматики (латинська

та грецька), логіка, риторика, астрономія, етика, фізика, метафізика, або онтологія, що викладені у діаграфічний спосіб» (переклад наш – Б. К.)] (St. Gallen, 1606). У цьому підручнику для студентів Я. Лоргард вживає слово «онтологія» всього чотири рази, і завжди як синонім до слова «метафізика», до того ж завжди поряд з ним. Оскільки сам твір ані з точки зору змісту, ані з точки зору форми викладу не є новаторським, або хоча б оригінальним, то ніщо в ньому не вказує на необхідність запровадження слова «онтологія». Досі остаточно не відомо, з яких причин Я. Лоргард запровадив цей неологізм. Існує дві версії. Перша історична: оскільки він був протестантом, то в такий спосіб пропонував зазначити необхідність оновити цю інтелегібельну сферу [21]. Друга стилістична: для пізнього середньовіччя було характерно приділяти велику увагу мовним прикрасам, «серед яких виокремлювались рідкісні слова, архаїзми, неологізми» [20, 45] тощо. Не треба забувати, що цей риторичний прийом несе в собі й пояснювальний мотив.

Не менш дивним фактом є те, що вже сімома роками пізніше була видана дисертація Маттіаса Лобетанца (M. Lobetantz) «Disputatio ontologica de bono et malo» (Rostock, 1613), де слово онтологія, як це видно з назви, є центральним поняттям.

В цьому ж таки 1613 році Рудольф Гьокель (R. Göckel або латиною Goclenius) видав «Lexicon philosophicum quo tanquam clave philosophiae fores aperiuntur» (Frankfurt, 1613), в якому «онтологія» сором'язливо потрапила лише на маргіналію статті «Abstractio», і це згадування онтології виглядає наступним чином: «οντολογια, philosophia de ente seu Transcendentibus» (онтологія, філософія буття або трансценденталій).

Стан «біженецької безпорадності» слова «онтології» продовжується до 1647 року, коли Й. Клауберг (J. Clauberg) видає свою працю «Elementa philosophiae seu Ontosophia. Scientia prima, de iis quae Deo creaturisque suo modo communiter attribuuntur, distincta partibus quatuor» (Groningen, 1647). З цього часу слово «онтологія» отримує своє специфічне значення. Під впливом картезіанства Й. Клауберг виокремлює три види суцього: суще як мислиме (ens cogitabile), суще як дещо (aliquid) та суще як річ або субстанціональне суще (res sive ens substantiale). Онтологія, або онтософія, має справу з третім видом суцього, і в цьому плані виступає як вступ до науки про інтелегібельні речі, іншими словами до метафізики зразка Р. Декарта. Таким чином, завдяки Й. Клаубергу відбулося дві події. Онтологія отримала статус

науки [17, 112]. З іншого боку, відбулося перше, хоча і не розгорнуте розмежування метафізики та онтології. Одночасність цих подій суто випадкова, але для нас воно має символічне значення. Так, виникнення онтології як філософської науки відбувається саме через розмежування метафізики та онтології, коли онтологія інкорпорується до структури метафізики.

Перше змістовне, тобто розгорнуте і системно обгрунтоване розрізнення метафізики та онтології ми знаходимо у німецького просвітителя Хр. Вольффа (Ch. Wolff), який запропонував структурний опис філософських знань, які були наявні на той час. Хр. Вольфф визначає філософію як науку про можливе як можливе і поділяє її відповідно до двох здатностей людини – теоретичну і практичну. Логіка, яку він називає *philosophia rationalis*, є пропедевтикою до цих частин. Далі теоретична філософія (метафізика) поділяється на *metaphysica generalis* (загальну метафізику), яка, фактично, і є онтологією, та *metaphysica specialis* (родова або видова метафізика), яка в свою чергу поділяється на космологію (вчення про світ в цілому), раціональну психологію (вчення про душу, тобто непротижну річ) та природну теологію (вчення про докази та атрибути буття Божого).

Для нас важлива не сама класифікація знань через структуру «*metaphysica generalis – metaphysica specialis*», бо таке розрізнення можна знайти вже в Й. Мікреліуса (J. Micraelius) [15], а усвідомлення Хр. Вольффом онтології. Для нього онтологія – це не стільки вчення про суще, скільки про саме можливе як можливе. «*Quod possibile est, ens est*», тобто він не обмежував предмет онтології актуальним, або наявним, суцим, а розширював це предметне поле, додаючи суще, якого вже або ще нема. Таким чином, Хр. Вольфф «звільняє філософію від кайданів дійсності» [14, 38]. Але онтологічне мислення не є маренням або фантазуванням. Хр. Вольфф визначає онтологічне мислення через логічний принцип несуперечності, бо, здається, лише те і може існувати, що не несе в собі логічної суперечності. Разом з тим онтологія, або загальна метафізика, не є самодостатньою, вона має завершитися в родовій метафізиці, яка вже підкорюється іншому логічному принципу, а саме принципу достатнього обгрунтування Ляйбніца. Якщо загальна метафізика розмірковує про можливість як таку, то родова метафізика мислить про те, як можлива певна предметна сфера у її актуальності. Таким чином, ми бачимо, що Хр. Вольфф не просто дає якусь структуру філософського знання, а «виводить» її

з певної філософської системи, в даному випадку застосовуючи елементи філософії Ляйбніца.

Вольффіанська філософська таксономія філософського знання цікава не лише тим, що вона зазначає співвідношення між метафізикою та онтологією (як відношення між цілим і частиною), а й тим, що саме така таксономія й «обґрунтувала» синонімічність термінів «метафізика» та «онтологія». Справа в тому, що в XIX ст., яке б ми назвали століттям емансипації, науки, що вважалися філософськими, утвердились як самостійні і, відповідно, полишили лоно філософії (а іноді навіть виступили проти неї). Якщо *metaphysica generalis* займалась спекулятивною філософією, тобто «споглядала» можливість як можливість, то *metaphysica specialis* була залежна від емпіричних даних, бо вона намагалася пояснити, як ці емпіричні дані (досвід) можливі. І у XIX ст. емпіричні дані накопичилися настільки, що вже потребували власного осмислення. Так, раціональна психологія остаточно сформувалася як окрема наука у працях В. Вундта. Космологія перетворилася на астрономію та астрофізику, а природна теологія (завдяки протестантській думці) – у релігієзнавство. Наукова емансипація успішно реалізовувалася завдяки кантівській критиці саме розділів *metaphysica specialis*, з одного боку, а з іншого боку, завдяки позитивізму. Звідси видно, що предметне поле метафізики у XIX ст. звузилося до *metaphysica generalis*, тобто онтології. Якщо до Хр. Вольффа метафізика та онтологія знаходились у відношенні тавтології, тобто порожньої

синонімічності, яка була абсолютно безплідною, то після нього метафізика та онтологія перейшли у відношення тотожності, тобто вони утримують формальне розрізнення, але внутрішньо тотожні. Цей дивний стан співвідношення ми й знаходимо у сучасних словниках.

Також треба зазначити, що президент експлікації співвідношення метафізики та онтології у філософії Хр. Вольффа є показовим. Сам Хр. Вольфф не ставив собі за мету розмежувати і в цій розмежованості утримати специфічне співвідношення, він це зробив, вирішуючи власні філософські проблеми. Випадковість розмежування полягає у тому, що це аж ніяк не тема класифікації. Класифікація за своєю суттю не шукає меж, вона намагається об'єднати розрізнене. Класифікація – це ранжування за певним принципом, який може бути й неусвідомленим. Цей принцип виконує об'єднувачу та пояснювальну функцію. Саме тому за умов певних історичних трансформацій замість диференціації терміни перетворюються у синоніми.

Отже випадковість виникнення й змістнення слів «метафізика» та «онтологія» робить їх вільними від концепцій різних філософів й філософів певних мислителів, що залучали ці слова до власного вжитку. Таке вільне існування цих слів, а також велика їх значимість робить ці слова цікавим об'єктом дослідження. Сама їхня «безпорадність» має філософську значущість, оскільки це безпорадність від здивування, яке, як ми знаємо, є початком філософування.

Список літератури:

1. Баумейстер А.О. Аристотель. «Метафізика». Біля джерел мислення і буття. Вибрані філософські етюди. К.: Дух і літера, 2012. С. 422–445.
2. Гартман Н.К. Основположение онтологии; пер. с нем. Ю.В. Медведева под ред. Д.В. Складнева. С.-Пб.: Наука, 2003. 639 с.
3. Гартман Н. Старая и новая онтология; пер. Д. Мироновой. Историко-философский ежегодник 1988. М.: Наука, 1988. С. 320–324.
4. Греческая философия: в 2-х томах. Т.1. М. Канто-Спербер, Дж. Барнз, Л. Бриссон и др; под ред. М. Канто-Спербер; пер. с фр. В.П. Гайдамака, М.А. Графовой; прим. В.П. Гайдамака. М.: Греко-латинский кабинет Ю.А. Шичалина, 2006. 499 с.
5. Козак Б.В. Аналіз понять «метафізика» і «онтологія» у філософії М. Гайдеггера. Totallogy-XXI. Постнекласичні дослідження. № 27. К.: ЦГО НАН України, 2012. С. 224–235.
6. Козак Б.В. Опозиція метафізики і онтології у філософії М. Бердяєва. Науковий вісник Чернівецького університету. Випуск 646–647. Філософія. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. С. 140–146.
7. Левинас Э. Тотальность и Бесконечное свобода; пер. с франц. И.С. Вдовиной. Избранное. Тотальность и Бесконечное. М., С.-Пб.: Университетская книга, 2000. С. 66–291.
8. Левинас Э. Трудная свобода; пер. с франц. Г.В. Вдовиной. Левинас Э. Избранное: Трудная свобода. М.: РОССПЭН, 2004. С. 319–590.
9. Мамардашвили М.К. Необходимость себя: Введение в философию, доклады, статьи, философские заметки; сост., общ. ред. Ю.П. Сенокосов. М.: Лабиринт, 1996. 432 с.
10. Петрушенко В.Л. Епістемологія як філософська теорія знання: Монографія. Львів: В-во Держ. універ. «Львівська політехніка», 2000. 296 с.

11. Романенко Ю.М. Бытие и естество: Онтология и метафизика как типы философского знания. С.-Пб.: Алетея, 2003. 779 с.
12. Стружевський В. Онтологія; пер. з пол. К. Новікової. К.: Дух і літера, Інститут релігійних наук св. Т. Аквінського, 2014. 312 с.
13. Терлецький В. Сучасні дискусії про назву Аристотелевого твору, відомого нам як «Метафізика». *Sententiae*. Том 36, № 2. 2017. С. 50–65.
14. Шнайдерс В. *Deus est philisophus absolute summus*. О философии Христиана Вольфа и понятии философии; пер с нем. и ком. О.М. Зелениной; научн. ред. Г.Л. Тульчинский. *Философский век. Альманах*. Вып. 3. Христиан Вольф и русское вольфианство; отв. ред. Т.В. Артемьева, М.И. Микешин. СПб.: СПб НЦ, 1998. С. 15–46.
15. *Birth of a New Science: History of Ontology from Suárez to Kant* / by Raul Corazzon URL: <http://www.ontology.co/history.htm> (дата звернення: 24.02.2018).
16. Collingwood R.G. *An Essay on Metaphysics*. Oxford: Clarendon press, 1948. 355 p.
17. Gilson E. *Being and Some Philosophers*. Toronto: Pontifical Institute of Mediaeval Studies, 1952. 246 p.
18. Heidegger M. *Die Grundbegriffe der Metaphysik. Welt – Endlichkeit – Einsamkeit*. Gesamtausgabe. Band 29/30. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1983. 542 s.
19. Heidegger M. *Was ist Metaphysik?* Gesamtausgabe. Band 9. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann, 1976. S. 103–122.
20. McKnight G.H. *The Evolution of the English Language from Chaucer to the Twentieth Century*. N.-Y.: Dover Publications, Inc., 1968. 433 p.
21. Øhrstrøm P., Uckelman S., Schärfe H. *Historical and Conceptual Foundation of Diagrammatical Ontology*. URL: <http://www.illc.uva.nl/Research/Reports/PP-2007-17.text.pdf>. (дата звернення: 24.02.2018).

ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКОЕ СООТНОШЕНИЕ «МЕТАФИЗИКИ» И «ОНТОЛОГИИ» КАК ПРОБЛЕМА И ВОЗМОЖНОСТЬ

Тема соотношения метафизики и онтологии появилась и утвердилась в XX в. Сегодня вопрос тождества или различия метафизики и онтологии спорный и неоднозначный. Для решения этого вопроса необходимо исследовать историю этого вопроса, что и делает автор, раскрывая развитие данной темы.

Ключевые слова: метафизика, онтология, история философии.

THE TERMINOLOGICAL CORRELATION OF «METAPHYSICS» AND «ONTOLOGY» AS A PROBLEM AND OPPORTUNITY

Subject of correlation of metaphysics and ontology are the heritage of the twentieth century. Today, the question of identity or difference of metaphysics and ontology is controversial and ambiguous. To solve this question, we must look into the history of this issue. It is done by the author when he describes development this problem. Thus, the coincidence of the origin and content of the words “metaphysics” and “ontology” makes them free from the concepts of various philosophers and philosophies of certain thinkers who used these words for purposes. The free existence of these words, as well as their great significance, makes these words an interesting object of study. Their very “helplessness” has philosophical significance, because it is helplessness from wonder, which, as we know, is the beginning of philosophizing. Thus, we see that, on the one hand, the issue of the distinction between metaphysics and ontology is inherent among many fundamentally different philosophers, and, on the other hand, this distinction occurs by chance. It turns out that this distinction serves as a rhetorical tool for a more convincing organization of the philosophical text. The history of the words “metaphysics” and “ontology” is well known. These words arose by chance, and more for taxonomic reasons than because of a matter of thought. Understanding of the very phenomenon of “confrontation” of metaphysics and ontology in the twentieth century is impossible without the historical and philosophical reception of this topic, which determines the relevance of the study. In the twentieth century, there was a differentiation of ontology and metaphysics as individual phenomena, they became the subject of philosophical reflection. Thus, metaphysics has dealt with that issues which other sciences can't solve – these are irrational issues.

Key words: metaphysics, ontology, history of philosophy.